

УДК 352:364.013:614.2

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Р. В. Біланчук, О. М. Чальцева

Анотація. У статті розглянуто розвиток системи охорони здоров'я територіальних громад у контексті управління сферою соціального захисту населення. Підкреслено взаємозв'язок між соціальною політикою та реалізацією конституційного права громадян на охорону здоров'я. Охарактеризовано основні моделі соціальної політики та визначено їх значення для удосконалення системи управління охороною здоров'я на місцевому рівні. Проаналізовано особливості реалізації державної соціальної політики щодо розвитку системи охорони здоров'я на місцевому рівні, зокрема в умовах децентралізації та розширення повноважень органів місцевого самоврядування. Обґрунтовано необхідність інфраструктурної модернізації медичної сфери, розвитку інтегрованої системи медико-соціальної допомоги та підвищення управлінської спроможності органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, охорона здоров'я, територіальні громади, соціальна політика, децентралізація, управління.

Згідно зі статтею 3 Конституції України, життя і здоров'я людини визнаються найвищою соціальною цінністю. Разом із тим, Основний Закон України декларує, що Україна є соціальною державою [1] і, відповідно, можемо стверджувати, що соціальний захист та соціальне забезпечення населення є невід'ємною складовою національної безпеки України в цілому, оскільки гарантує захист життєво важливих інтересів громадян та суспільства, що у свою чергу забезпечує стабільність, добробут та прогресивний розвиток держави.

Концептуальним ядром теорії соціальної держави є її соціальна безпека, а саме: переорієнтація правової держави на особистість, відповідальність держави за добробут, безпеку і розвиток усіх громадян. Соціальна функція державного управління не повинна обмежуватися турботами лише про незахищені верстви населення, а має бути спрямованою на все суспільство, враховувати весь спектр соціальних вимог і потреб людини, передусім її життя та здоров'я [2, с. 112].

Так, Конвенцією про мінімальні норми соціального забезпечення № 102, ухваленою 28 червня 1952 року [3], були запроваджені перші комплексні стандарти для систем соціального забезпечення та визначені дев'ять галузей соціального забезпечення, кожна з яких пов'язана з конкретним соціальним ризиком, серед яких особливе місце відведено медичному обслуговуванню та допомозі у зв'язку з хворобою.

Система охорони здоров'я є не лише складовою частиною соціальної політики держави, а й ключовим елементом забезпечення соціальної безпеки громадян. У сучасних умовах, коли Україна переживає масштабні трансформації, спричинені війною, економічні виклики та процеси децентралізації, розвиток місцевих систем охорони здоров'я набуває стратегічного значення як важливий напрям соціального забезпечення населення. Адже саме доступ до якісних медичних послуг визначає рівень соціального захисту людини, її добробут і можливість повноцінної участі в суспільному житті.

Питання управління системою охорони здоров'я в контексті загальнолюдських цінностей соціальної держави порушувалася багатьма вченими правниками та дослідниками державно-управлінських процесів, зокрема над цим працюють: Істомин С. В., Кондратюк Н. Ю., Кучеренко Н. Т., Кутуза А. С., Лазоришинець В. В., Слабкий Г. О., Тяпкін Г. М., Чепелевська Л. А., Ціборовський О. М., Шевченко М. В., Ярош Н. П. та інші. Однак і досі залишається низка нерозв'язаних питань щодо удосконалення управління у цій сфері.

Тому враховуючи реформи децентралізації влади в Україні та посилення управлінської спроможності територіальних громад, метою цього дослідження є визначення напрямів ефективного розвитку системи охорони здоров'я на місцевому рівні шляхом удосконалення механізмів управління у сфері соціального захисту населення, що сприятиме підвищенню якості

медичних послуг, соціальній стабільності та забезпеченню конституційних прав громадян на охорону здоров'я.

У національному законодавстві вживають два терміни «соціальний захист» та «соціальне забезпечення», однак соціальний захист науковці здебільшого розглядають як функцію держави і пов'язують із соціальною політикою держави, а соціальне забезпечення визначають як складник соціального захисту [4, с. 98].

Виходячи з цього, для визначення оптимальних шляхів розвитку системи охорони здоров'я в Україні, в контексті управління сферою соціального захисту населення, вважаємо, що перш за все варто звернути увагу на можливі моделі соціальної політики.

У науковій літературі залежно від мети, змісту та напрямку виокремлюють такі моделі [5, с. 73]:

- англосаксонська – характерна для Великої Британії та Ірландії, базується на залишковому принципі соціальної підтримки й мінімальному державному втручанні, орієнтується на індивідуальну відповідальність громадян і стимулювання їхньої соціальної активності;
- континентальна (європейсько-корпоративна) – притаманна Австрії, Німеччині, Франції, Швейцарії, ґрунтується на принципі соціального страхування та високому рівні державних витрат на соціальну сферу, із залученням приватного сектора до реалізації соціальних програм;
- південно-європейська – поширена в Італії, Іспанії, Португалії, зорієнтована на підтримку соціально вразливих груп населення, має переважно адресний характер допомоги та поєднує державне й приватне фінансування;
- скандинавська – функціонує у Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії, Ісландії, вирізняється високими державними соціальними витратами, рівним доступом до медичних і освітніх послуг, поєднанням обов'язкового та добровільного страхування, що забезпечує соціальну стабільність і довіру громадян до державних інститутів [6, с. 44].

Вважаємо, що скандинавська модель соціальної політики найбільш повно відображає принципи інклюзивної та соціально орієнтованої держави, що відповідає положенням чинного законодавства України та є орієнтиром для подальшого реформування національної соціальної системи. Такий підхід базується на поєднанні принципів доброго врядування, соціальної відповідальності держави й високого рівня суспільної довіри. Водночас ця модель, зокрема і в контексті розвитку системи охорони здоров'я як складової соціальної політики в цілому, вимагає дієвих кроків не лише від держави та органів управління усіх рівнів, а і високого рівня самосвідомості населення, громадянського запиту на соціальну справедливість, мінімізації індивідуалістичної моралі та високої податкової культури бізнесу.

Разом із тим, реформа децентралізації передала територіальним громадам розширені повноваження у сфері управління соціальною сферою та сферою охорони здоров'я. Від ефективності рішень на місцевому рівні сьогодні залежить не лише якість медичних послуг, а й соціальна стабільність громад, оскільки розвиток системи охорони здоров'я у контексті соціального забезпечення є інструментом гарантування конституційного права громадян на охорону здоров'я і гідне життя.

Так, аналіз норм чинного законодавства [7; 8], організаційної структури та повноважень виконавчих органів місцевих рад ряду територіальних громад України дає підстави стверджувати, що на місцевому рівні управлінські функції у сфері охорони здоров'я покладено на структурні підрозділи, які забезпечують діяльність у сфері соціального захисту населення, зокрема з метою оптимізації управління, покращення координації та забезпечення більш комплексного підходу до надання послуг населенню.

В умовах реформування місцевого самоврядування та зростання ролі територіальних громад у забезпеченні соціальних гарантій, важливо, щоб управлінські рішення у сфері охорони здоров'я поєднували стратегічне планування з практичною реалізацією конкретних проєктів. Ефективність державної політики у цій сфері сьогодні визначається не лише нормативно-правовими засадами чи організаційними структурами, а й реальними результатами, які відчують громадяни на місцях. Тому подальший розвиток системи охорони здоров'я в громадах має відбуватися на засадах інклюзивності, соціальної справедливості та належного врядування, що забезпечить рівний доступ населення до якісних послуг.

Вважаємо, що одним із ключових шляхів розвитку є будівництво, реконструкція та модернізація закладів охорони здоров'я. Відновлення пошкоджених унаслідок війни лікарень, створення сучасних центрів первинної медико-санітарної допомоги, амбулаторій та реабілітаційних відділень є базовою умовою реалізації права на соціальний захист у медичній сфері. Такі об'єкти повинні відповідати вимогам безбар'єрності, енергоефективності, безпеки та доступності для всіх соціальних груп населення, зокрема осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, осіб похилого віку.

Інфраструктурна модернізація має поєднуватися із розвитком інтегрованої системи медико-соціальної допомоги, що передбачає тісну взаємодію між медичними та соціальними службами. Такий підхід забезпечує комплексну підтримку громадян – від профілактики захворювань до соціальної реабілітації та відновлення працездатності. У громадах мають створюватися інтегровані центри надання медичних і соціальних послуг, які поєднують функції лікування, догляду, психологічної підтримки та соціального супроводу.

Водночас вважаємо, що розвиток системи охорони здоров'я в контексті управлінських спроможностей громад також передбачає посилення кадрового потенціалу та підвищення управлінської компетентності органів місцевого самоврядування, які повинні володіти необхідними знаннями для ефективного управління, планування мережі послуг, раціонального використання фінансових ресурсів і залучення додаткових джерел фінансування, зокрема міжнародної технічної допомоги, державних субвенцій та приватних інвестицій.

Отже, розвиток системи охорони здоров'я територіальних громад має бути невід'ємною складовою формування ефективної соціальної політики на місцевому рівні, спрямованої на забезпечення реалізації конституційних прав громадян на охорону здоров'я, соціальний захист і гідний рівень життя. Ефективність цієї системи цілком залежить від здатності органів місцевого самоврядування забезпечити комплексний підхід до управління – поєднання стратегічного планування, ресурсного забезпечення, кадрового потенціалу та партнерства з державними, приватними й громадськими структурами. До того ж особливої ваги набуває впровадження принципів інклюзивності, соціальної справедливості та належного врядування, які передбачають орієнтацію управлінських рішень на потреби людини, відкритість, підзвітність і залучення громади до процесів ухвалення рішень.

У сучасних умовах воєнних викликів та післявоєнного відновлення саме громади стають осередками формування нової моделі соціальної політики, у центрі якої – людина, її безпека, здоров'я та добробут. Тому розбудова сучасної системи охорони здоров'я на місцевому рівні є не лише складовою соціального забезпечення, а й запорукою зміцнення соціальної безпеки держави, сталого розвитку територій та підвищення довіри громадян до інститутів влади.

Abstract. The article examines the development of the healthcare system within territorial communities in the context of managing the sphere of social protection. The interrelation between social policy and the realization of citizens' constitutional right to health care is emphasized. The main models of social policy are characterized, and their significance for improving the management system of healthcare at the local level is determined. The peculiarities of implementing state social policy in the development of the healthcare system at the local level are analyzed, particularly under conditions of decentralization and the expanded powers of local self-government bodies. The necessity of infrastructural modernization of the healthcare sector, the development of an integrated system of medical and social assistance, and the strengthening of local self-government administrative capacity is substantiated.

Keywords: social protection, social security, healthcare, territorial communities, social policy, decentralization, management.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Набхан О. В., Моїсєнко Р. О. Державне управління сферою охорони здоров'я як складова соціальної безпеки держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 5. С. 110–116.
3. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення: Міжнародний документ Міжнародної організації праці від 28.06.1952 року № 102. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 05.10.2025)
4. Бондарчук О. Г. Теоретична сутність понять «соціальний захист» та «соціальне забезпечення»: окремі дискусійні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 96–99.

5. Шимко О. В., Кваша О. П. Моделі соціальної політики в контексті євроінтеграційного вибору України. *Регіональні студії*. 2021. № 25. С. 72–76.
6. Підпригора Л. А. Соціальна політика держави як чинник прискорення євроінтеграційних процесів. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2015. Вип. 27. С. 41–48.
7. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 року № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
8. Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положень про структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій та організації діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей: Наказ Міністерства соціальної політики України від 31.07.2023 року № 263-Н. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0263739-23#n388> (дата звернення: 05.10.2025).

УДК 351/354:004.738.5

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ВІД ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУ ДО ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ

Н. І. Гринько, М. А. Польовий

Анотація. У XXI столітті цифрові технології стали визначальним чинником розвитку суспільства та держави. Глобальна диджиталізація охопила всі сфери життя, зокрема й публічне управління, що традиційно вважалося більш консервативною сферою. Використання цифрових інструментів у діяльності органів влади не лише модернізує управлінські процеси, але й змінює саму логіку взаємодії між державою та громадянами. Трансформація від електронного уряду до цифрового врядування демонструє якісно новий етап розвитку публічного управління.

Ключові слова: диджиталізація, публічне управління, електронний уряд, цифрове врядування.

Вступ. Диджиталізація публічного управління стала одним із найактуальніших напрямів трансформації державного сектору в XXI столітті. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та зміна очікувань громадян щодо якості державних послуг зумовили необхідність кардинального переосмислення підходів до організації публічного управління. У сучасних умовах цифрова трансформація державного сектору не є лише технологічним викликом, а має вигляд комплексного процесу реформування інституційних основ, управлінських практик та взаємодії між державою і громадянами.

Основна частина. Глобальні тенденції свідчать про неухильне зростання ролі цифрових технологій у публічному управлінні. Згідно з даними 13-го видання Дослідження ООН з електронного уряду 2024 року, яке охоплює всі 193 країни-члени ООН, спостерігається значний зростаючий тренд у розвитку цифрового уряду в усьому світі, зі збільшенням інвестицій у стійку інфраструктуру та передові технології [7]. Глобальне середнє значення Індексу розвитку електронного уряду (EGDI) показує істотне покращення – частка населення, що відстає в розвитку цифрового уряду, зменшилася з 45,0 % у 2022 році до 22,4 % у 2024 році [5].

Провідні країни світу, такі як Данія, Естонія та Сінгапур, встановлюють нові стандарти у сфері цифрового врядування [6]. За даними Індексу цифрового уряду ОЕСР 2023 року, Південна Корея посідає перше місце з показником 0,935, за нею слідує Данія, Велика Британія, Норвегія та Австралія. Середній показник серед країн ОЕСР становить 0,605 за шкалою від 0 до 1, що свідчить про значний потенціал для подальшого розвитку [8].

Слід зазначити, що стосовно з'ясування сутності та виявлення особливостей цифровізації вирізняється два підходи. Перший – концентрує увагу на технічних аспектах активізації поширення цифрових технологій на всі сфери суспільного розвитку та на всі процеси функціонування суспільства, що орієнтоване на покращення взаємодії учасників, запровадження інформаційно-комунікативних технологій у діяльність та комунікацію. У другому випадку йдеться про суттєву зміну функціонування суспільства, формування інститутів на основі цифрових технологій, що призводить до зміни парадигми розвитку суспільства. У такому разі цифрові технології стають не способом взаємодії, а сутністю процесів розвитку, його ресурсом, супроводжують зміну процесів покращення процедур, механізмів, методів діяльності. Інформація